

BÁT NHÃ ĐĂNG LUẬN THÍCH

QUYỂN 8

Phẩm 12: QUÁN KHỔ

Lại nữa, khổ không có tự tánh, chỗ đối trị là “không”, vì ngăn định chấp ấy, nên có phẩm này, khởi sinh. Người ngoại đạo nói: trong đệ nhất nghĩa có các ấm. Vì sao? Do khổ vậy. Đây nếu không có, thì không có khổ kia, như đầu thứ hai. Ấm là khổ ấy. Như kinh, kệ nói:

Khổ tập cũng thế gian

Kiến xứ và có kia.

Vì nghĩa ấy, trong đệ nhất nghĩa có các ấm. Luận giả nói: Phân biệt hư vọng ở khổ không đúng. Như kệ nói:

Có người muốn được khổ

Tự tác và tha tác.

Cộng tác không nhân tác

Quả kia đều không đúng.

Thích: Trong đệ nhất nghĩa các thứ vô lượng như lý quán sát, kia đều không đúng. Thế nào quán sát khổ chẳng phải tự tác? Như kệ nói:

Khổ nếu tự tác ấy

Thì không từ duyên sinh.

Thích: Do tự tác nên tức không nhờ nhân duyên. Thế nên, khổ từ duyên khởi, tức không có nghĩa này, mà kia không đúng. Lại muốn được vậy thì nghĩa này làm sao nói là từ duyên khởi. Như kệ nói:

Do ấm hiện tại làm nhân

Ấm vị lai được khởi

Thích: Trong đệ nhất nghĩa các ấm tương tục gọi Điều đạt là chẳng phải Điều đạt làm vì sao? Vì nhờ duyên khởi. Thí như một hữu do ấm hiện tại làm nhân lôi kéo ấm sau khởi, nghĩa chính như đây. Lại nữa, Tỳ Thế sư nói: Tuy các căn, giác tự của thân có riêng mà ngã không có

khác, một ngã kia khắp trú cũng là tác giả làm khổ đây cho nên đó là tự tác. Hoặc nói các hành sát na sát na sinh diệt vô thường thì đây nói có lỗi, mắc những lỗi gì? Khổ sát na ở sát na tâm này, không tức là tâm sát na khổ này tạo tác nên, chẳng phải tự tác cũng chẳng phải tha tác. Vì sao? Vì nghiệp người khác tạo tác mà mình thọ quả thì nghĩa này không đúng, ý ông hoặc muốn khiến người khác tạo tác thì tức trái với tất đàn của tự ông. Luận giả nói: Trong đây lập nghiệm: ông nói tượng phu chính là tác giả thì nghĩa này không đúng. Vì sao? Vì kia thường. Thí như hư không, vì nghiệm về thường nên biết chẳng phải tác giả, tự thể pháp nơi tác giả tượng phu bị lỗi phá nghĩa được lập vậy. Lại nữa, hoặc ông định nói ngã tạo khổ này tức không từ duyên khởi thì có lỗi như vậy: đây nghĩa là làm sao cho trong pháp ngã gọi khổ là ngã, ý nghĩa như thế. Lại nữa, hoặc nói tượng phu tác nghiệp tức chính là tự tác và chẳng không nhờ nhân duyên khác cộng tác mà sau được khởi thì nghĩa ấy không đúng. Vì sao? Vì vô lượng nhân cùng ngã tạo khổ. Nên biết như vậy: như cỏ khổ và phân trâu... kia vì lửa làm duyên, ý nghĩa chính như thế. Lại nữa, khổ của Điều-đạt chẳng phải ngã của Điều-đạt tạo tác. Vì sao? Do khổ nên như Da-nhã-khổ, trước ông nói, hoặc sát na các hành... không có riêng tác giả, nghiệp kia đã làm tức là tự tác thì nay sẽ trả lời ông: trong đệ nhất nghĩa khổ không thể nói nên tôi không lỗi. Trong thế đế kia tướng vì tương tục nhân quả không khác, thế gian đều thấy nói lời như vậy: như nói đèn đến chỗ kia cây Am-la này là sở chủng của ta (chỗ gieo trồng của ta), đây cũng như thế, tướng có lúc sau sau cùng suy nghĩ trước kia tương tục, nhân quả không khác. Sự suy nghĩ tướng có trước đó sát na này tạo tác gọi là tự tác, do chỗ suy nghĩ của sát na trước tích tụ nghiệp thiện bất thiện, nghiệp kia khi diệt cùng sau làm nhân, như ngọn lửa đèn trước làm nhân cho sau, như thế lần lượt tương tục cho đến được quả. Cho nên chẳng phải không làm mà được, cũng chẳng làm rồi diệt mất. Hoặc ý ông nói các hành sát na chỗ trước nhóm họp nghiệp, không thọ quả sau, vì sao? Vì kia khác, như sự tương tục riêng khác thì nghĩa không đúng. Như kệ nói:

*Khắp nơi pháp duyên khởi
Không chính là duyên kia
Cũng không khác duyên kia
Không thường cũng không đoạn.*

Thích: Nghĩa tất đàn của tôi như thế. Ông lập khác nên làm nhân thì nghĩa này không thành. Vì sao? Do sát na tâm trước sở truyền đến nghiệp, đối trị chưa sinh, tương tục cho quả, vì công năng thù thắng khác

nhau vậy, thí như dùng nước khoáng màu tía tắm hạt Ma-đa-già-tử. Lúc sau trong hoa có màu khoáng tía, không trái với thế đế. Lại nữa, nói có trượng phu tức là nói: một bên làm nghiệp, một bên thọ quả, không như lỗi trên. Luận giả nói: Một bên tức không làm mà được, một bên này đã làm mất hoại, vì bên làm nghiệp vĩnh viễn không được quả, đây có lỗi. Người ngoại đạo nói: ngã là một nên không lỗi, sao nói biết một? Cùng một số tương ứng vậy. Luận giả nói: Ngã cùng một số tương ứng không như nghĩa như đây. Vì sao? Do có vậy, thí như một số. Vì nghĩa ấy nên khổ chẳng phải tự làm (tác), cũng chẳng phải tha tác (người khác tạo), nghĩa này thế nào? Như kệ nói:

*Hoặc ấm trước khác sau
Ấm sau khác trước ấy.
Ấm này từ kia sinh
được nói tha tác khổ.*

Thích: Hoặc người chấp muốn được tha tác khổ thì thể pháp không thành, lập nghĩa có lỗi, mà thật không đúng, vì sao không đúng? Trong đây lập nghiệm: trong đệ nhất nghĩa ấm sau của Điều đạt so với ấm trước chẳng phải tha (người khác). Vì sao? Vì là ấm của Điều đạt, thí như thể của ấm tự nó lúc sau. Lại nữa, thể của khổ kia, tương tục không khác nên thí dụ lập nghĩa như trước nên biết. Lại nữa, người chấp có người ấy nói lời thế này: chỗ khác tạo nghiệp mà tự mình thọ quả thì nghĩa ấy không đúng. Vì sao? Vì các vị trí sai khác. Nhưng đều do người tạo tác nên gọi tự tác khổ, cũng gọi tha tác. Hai nghĩa được lập ấy theo tôi không có lỗi này. Luận giả nói: Ông chỉ có lời đây, là cũng không đúng. Như kệ nói:

*Hoặc người tự làm khổ
Lìa khổ không người khác
Sao nói là người kia
Nói người tự làm khổ.*

Thích: Những gì là khổ? Là tướng năm ấm, lìa khổ ấm kia không riêng có người, vì sao mà nói người làm khổ? Lại nữa, hoặc ông chấp nói người cùng năm ấm không một, không khác thì nghĩa ấy không đúng. Vì sao? Chỉ ở năm ấm thì hành tên Điều-đạt, không người có thể được, vì duyên khởi vậy, thí như bình... Như thế trong đệ nhất nghĩa người kia không thành, người đã không thành thì không có làm khổ. Lại nữa, người khác làm khổ thì nghĩa ấy không đúng. Như kệ nói:

*Hoặc người khác làm khổ
Trì khổ cùng người này.*

*Lìa khổ sao có người khác
Mà nói người làm khổ.*

Thích: Lìa khổ không có người, trước đã ngăn vậy. Người có “thể” riêng khiến chứng biết là do không có nghiệm. Như thể, tự tác khổ không thể được, trước đã lập nghiệm nói rõ các điều chưa hiểu. Thế nên kệ nói:

*Tự tác nếu không thành
Chỗ nào có tha tác?
Hoặc người khác tạo khổ
Kia trở lại là tự tác.*

Thích: không có tự làm khổ mà chỉ bày nói người khác làm khổ thì đây nói không đúng. Như tương tục khác quyết định nghiệp báo, nói người khác làm thì không có như nghĩa như đây. Thế nên, kệ nói, chỗ nào có tha tác, ý nói như vậy: ông nói vị trí có sai khác mà người không khác thì đây là lời dối, vì là nghĩa ấy nên hoặc tự tác khổ, hoặc tha tác, đây đều không đúng. Lại nữa, có Ni Kiền Tử khác nói lời thế này: người tự làm khổ nên khổ là tự tác, mà khổ không chính là người nên gọi là tha tác. Vì thế, nên hai môn tự tác, tha tác được thành. Luận giả nói kệ:

Tự tác khổ không đúng.

Thích: Không có người tạo tác khổ, nghĩa này như vậy: do khổ không có tự thể, người không có “thể” vậy. Nếu nói “thể” của khổ là người thì nghĩa cũng không đúng. Vì sao? Kệ nói:

Khổ không lại làm khổ.

Thích: Như kệ trước nói: “khổ hoặc tự tác thì thời không từ duyên khởi”, hai câu của đây, như kia đã ngăn nói ý như thế. Lại nữa, hoặc khổ trở lại làm khổ ấy, tức là quả trở lại làm quả. Lại nữa, khổ tự khởi không nhân duyên đối đãi. Hai thứ này ở đời không thấy. Ông trước nói khổ không chính là người, người này làm khổ gọi là tha khác thì cách nói này không khéo. Như kệ nói:

Hoặc là tha tác khổ.

Thích: Ý ngoại đạo muốn dùng con người làm tha (vật thể khác), người này không có “thể” không thể làm khổ, có gì không làm? Vì thể kia “không” vậy, “không” thì không có vật, sao nói khởi tác? Không có khởi mà có “thể”, người trí đều không muốn thế nên kệ nói:

Không người khác ai làm khổ?

Thích: không có nghĩa tha này, ý nói như thế. Vì nghĩa ấy nên tự tác, tha tác đây đều không đúng. Điều tác là nói cả hai làm khổ thì

không có lỗi. Vì ngăn chấp đây nên A-xà-lê nói kệ:

*Hoặc mỗi thứ tác thành
Được nói hai tác khổ.*

Thích: mỗi mỗi thứ không tác như trước đã ngăn, khổ chẳng tự tác, cũng chẳng phải tha tác, thế nên, ông nói gộp hai tác khổ nghĩa đây không đúng. Cũng không thể không có nhân. Vì sao? Vì chấp không nhân đây như phẩm Không Khởi đã ngăn. Trong đây kệ nói:

*Tự, tha hai không tác
Không nhân sao có khổ?*

Thích: Phẩm này từ trước đến nay đã nói ngăn khổ, nếu không có nhân thì cũng không có khổ; không nhân có khổ, không có nghĩa như thế. Do trong đệ nhất nghĩa, khổ không thể có được, ý nói như đây. Như thế các loại quán sát khổ kia không có “thể”. Ở đầu phẩm ngoại đạo đã nói: có các ấm do khổ nên làm nhân thì trong đệ nhất nghĩa chấp này không thành. Như kệ nói:

*Không riêng quán ở khổ
Nghĩa bốn chủng không thành
Các pháp ngoài sở hữu
Bốn chủng cũng đều không.*

Thích: Như đạo lý trước đã nói, quán sát sắc ngoài kia v.v... cũng không có. Nghĩa này thế nào? Là sắc không thể tự tác? Vì sao vậy? Vì hoặc có hoặc không có nhân đều không như vậy, như trước đã nói. Lại từ duyên khởi nên như tự thể của mầm không gọi là tự tác. Hoặc nói từ các đại chủng làm gọi là tha tác thì nghĩa ấy không đúng. Vì sao không đúng? Vì các đại đối với sắc không gọi là tha. Vì sao? Vì nó ngoài nên như tự thể của sắc. Lại ngăn chấp “có” thật nên sắc không có tự thể, nghĩa tha không thành, cũng chẳng phải cộng tác, vì mỗi mỗi tác không thành. Cũng không thể không có nhân. Vì sao? Vì chấp không nhân này trước đã ngăn. Như thế âm thanh... cũng nên tương tự phá, thế nên đầu phẩm nói nhân do khổ cho nên có lỗi, nghĩa này không thành. Nay trong phẩm này vì muốn hiển rõ khổ là nghĩa “không”, thế nên được thành. Như trong kinh Bát nhã Ba-la-mật nói: Phật bảo Bồ-tát Cự Dũng Mãnh: Nay người thiện nam! Sắc chẳng phải khổ chẳng phải lạc; như thế thọ, tưởng, hành, thức chẳng phải khổ chẳng lạc, đó gọi là Bát nhã Ba-la-mật. Lại như trong kinh Phạm vương vấn nói, vì sao gọi Thánh đế? Hoặc khổ, hoặc tập, hoặc diệt, hoặc đạo, không gọi Thánh đế. Khổ... kia không khởi, mới gọi Thánh đế, như thế... Lại nữa, trong Thanh văn thừa Bà-già-bà nói: có Tỳ kheo hỏi Phật rằng, thưa

Cù Đàm! Khổ tự tác chăng? Phật dạy không. Tha tác chăng? Phật dạy không. Cùng tác chăng? Phật dạy không. Không nhân tác chăng? Phật dạy không, như thế... các Tu-đa-la, trong đây nên nói rộng.
